

MÅNGA AFTONFALKAR

var det i Uppland 2019

Hona av aftonfalk (*Falco vespertinus*).

FOTO: FREDRIK NORLING

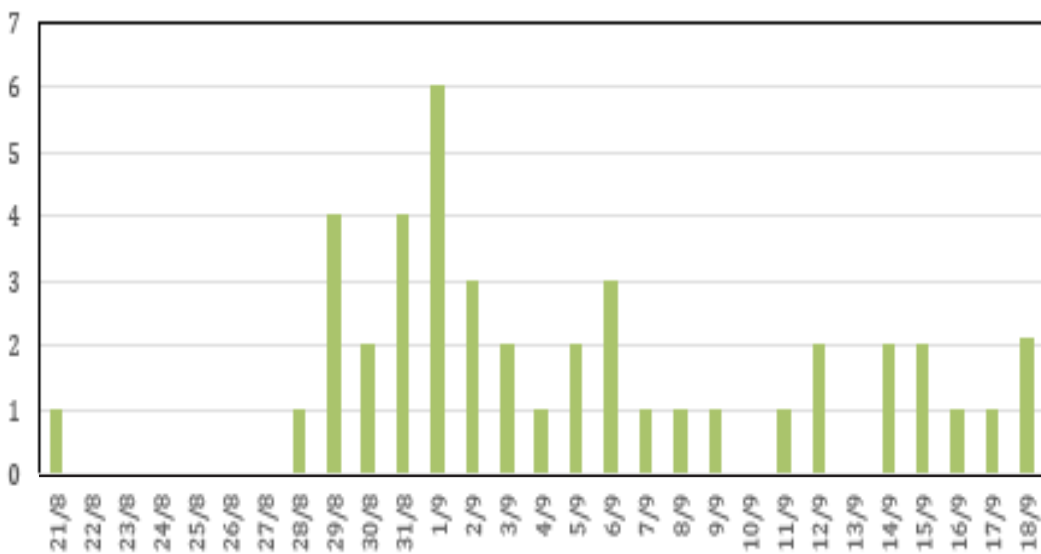
DEN 29 APRIL 2019 såg Pekka Westin en gammal hane av aftonfalk vid södra Vendelsjön och samma dag rapporteras en individ från Hjälstaviken (varför var Pekka vid Vendelsjön och inte här?). Redan dagen därpå observerades en hona vid Östhamra i Östuna socken. Dessa fynd är de första kända av arten i Uppland under april månad (Douhan 2012). Det tidigast kända fyndet från landskapet i förfluten tid är ett par vid Uppsala 3 maj 1913.

Tre observationer så tidigt ingav förhoppningar om fler under de påföljande dagarna och så blev det mycket riktigt. Faktum är att arten sedan rapporterades dagligen från landskapet fram till och med 15 maj. En hona observerades vid Angarnsjöängen på månadens första dag och den fanns kvar fram till 9 maj. Ytterligare (minst) 20 individer sågs sedan på totalt tolv lokaler under första halvan av maj (se Karta 1). Av det följer således att det på några lokaler har setts flera individer, vilket är ovanligt. Iakttagelserna av en hona vid Angarnsjöängen följdes av en hane här såväl 5 som 15 maj (rimligtvis olika fåglar). Värst var ändå Ledskär där tre aftonfalkar sågs 4 maj. Vid Månkarbo observerades en hona 4–10 maj och på samma plats även en hane 7–9 maj. Samtidigt sågs såväl hona (8

maj) som hane (11 maj) vid södra Vendelsjön. Därtill observerades två honor på en ledning vid Gräfsta, utanför Norrtälje, 14 maj och vid Hjälstaviken ytterligare en individ, nu en hane, 12 maj.

Från perioden 15 maj fram till halvårskiftet är endast fem ströfynd kända från landskapet, tre under andra halvan av maj och två i juni. Med reservation för att ytterligare något, eller några, eftersläpande fynd kan komma att bli rapporterade i Artportalen, vet vi att det har registrerats i storleksordningen 28 aftonfalkar i landskapet under första halvåret 2019. Det är mer än dubbelt så många som något tidigare år under motsvarande tidsperiod. Den tidigare högsta noteringen är elva, vilket noterades såväl 1981 som 2003.

Det största inflödet tycks ha försiggått i början av maj. Under de tre dagarna 3–5 maj registrerades hela tolv aftonfalkar i landskapet, bland annat de tre vid Ledskär den 4:e. Under dessa dagar var vindarna mestadels svaga av växlande riktning, men dagarna innan vanligtvis från ostsektorn. Därtill hade det varit för årstiden ovanligt varmt, kring 20 grader. Även om vädret i Uppland och på andra sidan Östersjön hade inverkan, var det sannolikt väderläget än mer österut, och i sydost, som mest bidrog till det rekordstora

Figur 1. Förstadata för rapporterade individer av aftonfalk i Uppland hösten 2019.

inflödet.

Observationer av såväl hane som hona på en och samma lokal, framför allt vid Månkarbo, gav upphov till mer eller mindre välgrundade misstankar om att det kunde vara häckning på gång. Det finns dock ingenting i rapporteringen som indikerar att något häckningsförsök skulle ha ägt rum. Med så många aftonfalkar i omlopp var det dock inte så konstigt att fler än en individ observerades på flera lokaler. Inte minst på av såväl fåglar som fågelintresserade välbesökta lokaler som till exempel södra Vendelsjön, Ledskär och Hjälstaviken.

Avslutningsvis kan man fundera över hur många aftonfalkar som i realiteten besökte Uppland under det första halvåret 2019. Att det var fler än de 28 som har registrerats

råder det inga tvivel, men det är svårt att ens försöka sig på att gissa hur många det var. Att påstå att det var så många som ett hundratal är kanske att ta i, men det är inte uteslutet! Utöver att antalet individer var ovanligt stort, var även andelen gamla individer påfallande stort jämfört med tidigare år. Tidigare har det varit fjolårsfåglar som varit i majoritet. Var det möjligen det tidiga uppträdandet våren 2019 som gjorde detta?

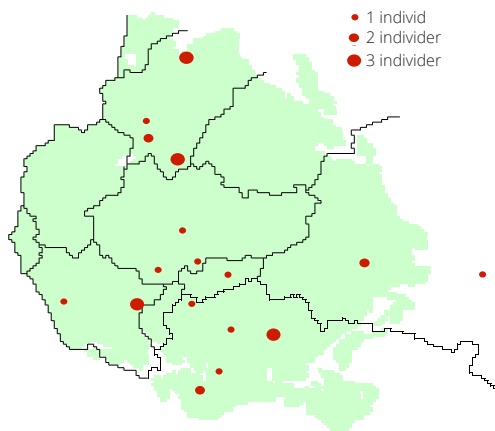
Hösten

Efter vårens rekordartade förekomst var det väl ingen (?) som trodde på en repris under hösten. Så blev det emellertid. Det hela började med en, från de efterföljande, avvikande observation av en ungfågel på Långtoraslätten

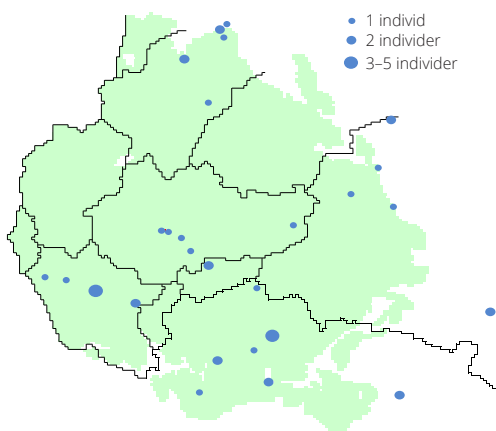
Hona av aftonfalk (*Falco vespertinus*).

FOTO: FREDRIK NORLING

Karta 1. Aftonfalksfynd i Uppland våren 2019.

Karta 2. Aftonfalksfynd i Uppland hösten 2019.

redan 21 augusti. Den följdes en vecka senare av en ungfågel som passerade Fågelsundet med sydlig kurs den 28:e. Detta var starten på ett invasionsartat uppträdande av i första hand årsungar fram till mitten av september (se Figur 1).

Redan dagen därpå var det dags för nya observationer på tre från varandra väl spridda lokaler i landskapet, bland annat två ungfåglar på Röder och ytterligare en vid Fågelsundet. Under de två därpå följande dagarna rapporterades enstaka individer, alla årsungar, från fem kustnära lokaler, men också en på Laggaslätten den 31:a. Under september månads första dag observerades enstaka ungfåglar på tre nya inlandslokaler, men även en gammal hona på Laggaslätten (där årsungen var kvar). Därtill sågs en "honfärgad" fågel vid Hjalstaviken denna dag.

Därefter noterades arten dagligen i landskapet fram till och med 9 september. Flertalet var fortfarande ungfåglar som uppträdde solitärt på lokaler i inlandet, men två sågs passera mot syd över Harö (Värmdö) den 2:a. Ungfågeln som upptäcktes på Långtoraslätten den 1:a fick snart sällskap av andra och här sågs tre årsungar den 5:e, men även en gammal hona samma dag. Därtill hittades en gammal hona vid Sundbromark den 3:e, men också en gammal hane vid Täby kyrkby (Täby) samma dag samt en hane vid Angarnsjöängen den 9:e.

Från den 10 september finns ingen af-

tonfalk rapporterad från Uppland, men från dagarna fram till och med den 19:e finns ytterligare ett tiotal individer registrerade i Artportalen. Åtta har bokförts som ungfåglar, men en gammal hane sågs vid Nybydamarna den 14:e och en gammal hona vid Håkansbo, Österlövsta den 19:e. Därefter har veterligen ingen aftonfalk observerats i Uppland under hösten.

Sammanfattar vi höstens uppträdande finner vi att i storleksordningen 42 aftonfalkar har rapporterats från 27 lokaler i Uppland (se Karta 2). Fynden är spridda över landskapet, men saknas (för Upplands rapportområdes del) helt i Östhammar, Håbo och Heby kommuner samt delvis i Sala kommun. Å andra sidan finns det istället flera iakttagelser koncentrerade till några områden i andra kommuner, inte minst från Hjalstaviken, över Långtoraslätten bort till Fjärdhundra. Därtill finns flera fynd kring Uppsala samt längst i norr på Hällnåshalvön, det vill säga även dessa områden välbesökta av fågelintresserade.

Utöver vid Fågelsundet och på Källen (Björns skärgård) noterades aftonfalkar även på andra lokaler belägna vid kusten eller i skärgården. Vardera en ungfågel sågs på insträck över havet från öster vid Sennebyhaken respektive Skatudden, därtill vardera två på Understen respektive Harö som även de av allt att döma kom in från öster. De två som observerades på Röder hade troligen även de anlänt över havet från öster eller sydost.

De 42 aftonfalkar som rapporterats från Uppland under sensommaren och hösten 2019, var bara en liten andel av alla de hundratals (flera tusen?) som anlände till landet från sydost med början under de sista dagarna av augusti. Upphovet till detta massuppträdande var troligen den intensiva värmen som med sydostliga vindar spred sig över den södra halvan av landet i månadsskiftet augusti–september. Det stora inflödet ägde av allt att döma rum med början 27 augusti och pågick sedan någon vecka framöver. Mängder av aftonfalkar fanns vid denna tid i främst södra Sverige. För Upplands del var fyra individer på Långtoraslätten 5 september den största ansamlingen, men större registrerades på flera håll längre söderut i landet, bland annat 15 på Ölands norra udde 28 augusti och 16 på Stora mosse i Småland 4 september.

Om vårens uppträdande var rekordartat, var dock höstens förekomst än mer anmärkningsvärt. De 42 aftonfalkar som här bedöms ha observerats i landskapet är fler än de totalt 25 som tidigare har rapporterats under

denna årstid! Tidigare har som flest fyra (4!) individer noterats under en och samma höst (2005 och 2007). Det som i första hand bidrog till det stora antalet hösten 2019 var de 35 ungfåglar som rapporterats, men även de sju äldre individer som registrerats är fler än någon tidigare höst.

Det finns kanske de som tycker sig se ett samband mellan vårens och höstens massuppträdande av aftonfalk, men det finns rimligtvis inga argument för att så skulle kunna vara fallet. Kommande år får visa om årets förekomst kommer att upprepas. Tills vidare är årets totalt 70 fynd av aftonfalk i landskapet ett unikt rekord (en femdubbling av det tidigare från 1981).

Referenser

Douhan, B. 2012. Aftonfalken i Uppland. Fåglar i Uppland 39/3: 38-43.

TEXT: **BILL DOUHAN**
bill.douhan@telia.com

Hona av aftonfalk (*Falco vespertinus*).
FOTO: FREDRIK NORLING

